
INTRODUCCIÓ

Els treballs que componen el present volum de *Caplletra* dedicat al català dins del context romànic tenen tots una voluntat diacrònica i comparatista. De fet, l'enfocament diacrònic i comparatista es troba des dels orígens de la romanística, des que Friedrich Diez va iniciar amb la seua *Grammatik der romanischen Sprachen* (1836-1844) la lingüística romànica científica. I és lògic que siga així, per l'origen comú d'aquestes llengües com per una evolució posterior que ha anat individualitzant cada llengua, però sense esborrar la unitat essencial del món romànic. Per això, establir el caràcter específic d'una llengua romànica demana un coneixement adequat de les altres llengües germanes, i, en concret, la lingüística històrica catalana no es pot desvincular del context romànic del qual forma part integrant.

Els articles s'organitzen temàticament. Es pot destriar un primer bloc centrat en la fonètica històrica. En l'estudi que obre el volum Mar Batlle ens ofereix, en un article que és un resum de la seua tesi de llicenciatura, una nova visió del problema de l'evolució de les vocals *ě* i *ö* + iod en català. En contra de la tesi més acceptada de la diftongació condicionada, l'autora defensa la hipòtesi de la inflexió de dos graus de la vocal oberta en contacte amb la iod, la qual compta també amb antecedents antics. Situa la problemàtica en un marc romànic general i fa una exposició dels diferents arguments formulats per la bibliografia anterior.

Passant del vocalisme al consonantisme, en el següent article Joseph Gulsoy, en un documentadíssim estudi, reprèn la qüestió del tractament de la *-n* < N' final en català, que planteja tenint en compte els fets anàlegs en occità, en gascó, en certs parlars nord-italians, en gallec i en nombrosos dialectes espanyols, per als quals ofereix també aclariments.

El segon bloc d'articles està constituït per treballs sobre morfosintaxi històrica. Tres d'aquests estudis es centren en problemes del verb. En el primer Manuel Pérez Saldanya aplica els principis de la morfologia natural, tenint en compte el paper destacat dels conflictes de naturalitat o d'optimitat en el canvi lingüístic, a l'estudi de la formació històrica de les desinències del present de subjuntiu en català, amb referència també a les llengües gal·loromàniques i a l'italià septentrional. L'evolució de les formes de present de subjuntiu en català permet exemplificar algunes de les tendències d'optimització morfològica i alguns dels conflictes de naturalitat produïts entre les diferents tendències. Es mostren com a principis importants en l'evolució del present de subjuntiu la tendència a evitar la contraiconicitat, la tendència a la transparència i la tendència a la uniformitat dels paradigmes.

Josep Lluís Martos, com Manuel Pérez Saldanya, fa també una aplicació de les noves metodologies lingüístiques a l'estudi diacrònic del verb català. En concret, aplica la lingüística cognitiva a l'estudi del pretèrit perfet perifràstic, la formació del qual

explica a través d'una metàfora direccional, a partir de la presència en la perífrasi del present històric, que transporta el subjecte parlant cap a un passat. Abans analitza, des de la mateixa perspectiva, els adverbis de temps *adés*, *després-demà* i *després-ahir*, originats també a partir de metàfores direccionals, on el temps es mesura mitjançant l'espai.

Les formes perifràstiques verbals són també l'objecte d'estudi del treball de Vicent Cabanes, en el qual l'autor fa un seguiment diacrònic de les perífrasis modals de necessitat-obligació i probabilitat en català, entre els segles XIII i XX, que compara amb les dades del castellà, italià i francès. L'autor estudia les perífrasis genuïnes "*deure + infinitiu*", "*haver + preposició + infinitiu*", "*tenir de + infinitiu*", així com les castellanitzants "*haver que + infinitiu*", "*tenir que + infinitiu*" i "*deure de + infinitiu*".

El quart article d'aquest bloc enllaça la flexió amb la derivació, a través de l'examen del desenvolupament llatí i romànic del sufix d'origen grec *-ez- / -iz-*, el qual ha arribat també a les llengües germàniques, en gran part a través del francès. L'autor del treball, Curtis Blaylock, comprova que aquest sufix ha estat utilitzat en les llengües romàniques fonamentalment com a sufix derivacional, encara que el romanès l'usa també com a morfema flexional.

En el cas del català, com de la Península Ibèrica en general, cal comptar amb la presència històrica de l'àrab, de gran importància per a la configuració lingüística de la Península Ibèrica. Per això, quan situem el català dins del context romànic, no podem prescindir de l'element àrab, que alterà la fesomia de la romanització en les nostres terres. En aquest tercer bloc d'articles, Germà Colon estudia la vigència de l'arabisme *alcasser / alcacer* 'ordi tendre' en català, castellà i portuguès, i demostra la genuïnitat d'aquest mot en la nostra llengua, en concret en les terres valencianes, on es documenta des de l'època medieval. Conclou reivindicant l'estudi històric del lèxic àrabic.

L'arabista Carme Barceló analitza críticament l'ús abusiu i impropï, i de vegades les manipulacions interessades, que s'han fet històricament del terme "mossàrab" en general, i de la "llengua mossàrab" en particular. El terme ha estat aprofitat per propugnar, sense cap prova objectiva, un suposat bilingüisme àrab-romànic d'al-Andalus, perllongat fins l'època de la conquesta cristiana, el qual, en realitat, només es pot acceptar objectivament per als primers segles de l'ocupació sarraïna.

A més del contacte lingüístic amb l'àrab, un altre aspecte del contacte lingüístic en la història del català el constitueix la relació amb el castellà, fonamental també per entendre la nostra història lingüística. El contacte entre català i castellà ha estat sempre bidireccional, i fins i tot a partir del segle XVI, quan s'incrementa progressivament la pressió castellana, el català no ha deixat d'influir sobre el castellà. Un aspecte d'aquest contacte és la interferència del català sobre el castellà parlat pels nadius catalanoparlants. Aquest és l'objecte d'estudi de l'article de Joaquim Martí, centrat en la València dels segles XVIII i XIX. L'autor estudia també altres aspectes del contacte lingüístic català / castellà, com són els usos i actituds lingüístics i els canvis de codi.

Continuant dins l'àmbit hispànic, i sense deixar el contacte lingüístic, Ricardo Cierbide, en l'article que clou el volum, estudia els components lingüístics històrics de Navarra, des de l'època preromana fins als nostres dies, la qual ha estat marcada per la convivència de llengües. A l'època preromana convisqueren els pobles bascos i els indoeuropeus. Més tard, a l'Edat Mitjana, després de l'ocupació àrab i la posterior conquesta cristiana, van conviure els elements lingüístics basc, romànic navarroaragonès, occità i hebreu. És significatiu el procés de castellanització de la varietat navarroaragonesa, que tingué lloc especialment a partir del segle XV, encara que s'inicià abans. En relació amb el castellà, l'autor dóna compte també de la seua imposició progressiva sobre el basc, que ha anat desplaçant cap al nord, particularment des del segle XVIII.

En conjunt aquest monogràfic de *Caplletra* constitueix una aproximació diversa a l'estudi del català dins del context romànic. A tots els qui amb la seua col·laboració han fet possible aquesta publicació, moltes gràcies!

València, juliol de 1997

EMILI CASANOVA

JOAQUIM MARTÍ

